

Punski ratovi 264. - 146. pr. Kr

Jereb, Ivan

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:288732>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-25**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Filozofski fakultet

IVAN JEREB

PUNSKI RATOVI 264. – 164. pr. Kr.

Završni rad

Pula, 2018.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Filozofski fakultet

IVAN JEREB

PUNSKI RATOVI 264. – 164. pr. Kr.

Završni rad

JMBAG: 0303057981, redoviti student

Studijski smjer: preddiplomski studij povijesti

Predmet: Uvod u stari vijek

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Povijest

Znanstvena grana: Stari vijek

Mentor: prof. dr. sc. Robert Matijašić

Pula, rujan 2018.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani Ivan Jereb kandidat za prvostupnika povijesti ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

U Puli, 13. Rujna 2018.,

Student

IZJAVA

o korištenju autorskog djela

Ja, Ivan Jereb dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom *Punskih ratova* koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, 13. rujna 2018.

Potpis

SADRŽAJ

UVOD	6
RIM.....	7
KARTAGA	7
UZROCI RATOVA	8
PRVI PUNSKI RAT	9
PRVO MEĐURAZDOBLJE	13
DRUGI PUNSKI RAT	14
DRUGO MEĐURAZDOBLJE.....	22
TREĆI PUNSKI RAT	22
ZAKLJUČAK.....	23
SAŽETAK	25
ABSTRACT	26
LITERATURA	27
POPIS PRILOGA.....	28

UVOD

Punski ratovi utjecali su na tijek antičke povijesti gotovo jednako kao što su Prvi i Drugi svjetski rat utjecali na tijek modernoga razdoblja. Razlog za takvu paralelu leži u činjenici što su, u vrijeme njihova izbijanja, bili među najvećim ratovima kojima je sredozemni svijet tada svjedočio. Zahvaljujući Punskim ratovima Rim se uzdigao u velesilu antičkog svijeta.

Punski ratovi svojim tijekom označavaju prekretnicu antike, tj. označavaju nagli rast i razvoj Rimske Republike. U tim su se ratovima, zbog svoje vojne sposobnosti, istaknuli pojedinci koji se i danas svrstavaju među najveće vojskovođe svih vremena. Osim tih pojedinaca i razvoja Republike ostaci toga vremena vide se i u lingvističkom nasljeđu. Primjer takvog nasljeđa je vrlo poznat frazem: „Hannibal ante portas“, čiji prijevod glasi „Hanibal je pred vratima“. Svi ponuđeni dokazi grade jednu jednostavnu priču: Punski ratovi su bili ratovi za prevlast i hegemoniju nad Sredozemljem. Njihov konačan rezultat uvjerljiva je pobjeda Rimljana i njihovo zadobivanje vlasti nad gotovo čitavim Sredozemljem a nakon toga i Europom.

RIM

Rim je osnovan više od pola stoljeća nakon Kartage, 753. pr. Kr., na sedam brežuljaka na rijeci Tiber i time je dominirao Apeninskim poluotokom. Rimom, kao i Kartagom, vladao je sloj bogatih, koji su morali imati barem osnovnu vojnu naobrazbu. U usporedbi s grčkim gradovima, Rim je bio ruralno društvo. *Paterfamilias* bio je nalik autokratu, on je zahtijevao potpunu poslušnost i odanost¹. Rim je od malog kraljevstva, postao Republikom i jednom od najjačih sila tadašnje Europe, sa željom širenja svoje hegemonije.² Rimu je mnogo pomogla vješta diplomacija i to što je stvorio sustav u kojemu je svaki stanovnik bez obzira na položaj i status bio obavezan služiti vojni rok. Stalnim širenjem, Rimljani su preuzimali tuđe religije i stvarali svoju, najveći utjecaj imali su grčki gradovi na jugu Apeninskog poluotoka. Grčki bogovi ušli su u rimsko društvo sa romaniziranim imenima (Zeus i Hera postali su Jupiter i Junona, a Ares i Atena Mars i Minerva), njihova imena su promijenjena, ali ne i značenje i priroda. Nije postojala religijska institucija i moralna pravila kakva mi danas poznajemo.³

KARTAGA

Povijesna pozadina Kartage je kompleksna i duga. Ona se svrstava u tzv. talasokratske gradove-države što znači da je njezina primarna moć bila na otvorenom moru. Osnovali su je sredinom 9. st. Feničani, a odatle i dolazi naziv „Punski“ : iz latinske riječi *Punicus* kojom se označavaju nasljednici Feničana. Gotovo isključivo usmjereni prema trgovini, Kartažani su imali ogromne prihode te su ih poput Venecije u srednjem vijeku nastojali zaštititi gradnjom i opremanjem velike i snažne mornarice, ali isto tako sklapajući saveze ili osvajanjem obalnih gradova na glavnim trgovačkim putovima. Nema mnogo podataka o podjeli vlasti i dužnostima u Kartagi. Poznato je kako su imali neki oblik senata ili vijeća, te su u njima bili ljudi iz visokih slojeva. Većina onoga što znamo o Kartažanima dolazi od Rimljana. Rimljani su ih smatrali korumpiranim i jako nemoralnim.⁴ Kartažani su bili politeisti, svaki je grad štovao svoje bogove i tako stvarao svoju tradiciju.

¹ Bagnall, N., *The Punic Wars 264-146 BC*, Essential Histories 016, 2003. 16.

² Isto 19.

³ Isto 16.

⁴ Isto 12.

UZROCI RATOVA

Uzroke Punskih ratova možemo otkriti tek detaljnom analizom tadašnje političke, geografske, vojne i povijesne situacije.

Iz analize geografsko-političke situacije možemo uočiti sljedeće: sredinom 3. st. pr. Kr. tj. u vrijeme izbijanja Prvog punskog rata Kartaga je svoj utjecaj proširila na cijeli zapadni Mediteran te je bila velesila tog područja. Stvarali su se novi planovi za širenje na istok Mediterana te je među prvim prilikama za teritorijalnu ekspanziju Rim vidio upravo u velikim otocima uz Apeninski poluotok. Nastavljajući svoju teritorijalnu ekspanziju na štetu malih državnica, Kartaga je prosperirala. Prije rata kontrolirali su veliki dio Pirinejskog poluotoka i sjeverne Afrike i većinu velikih otoka u zapadnom Sredozemlju

Prilog 1.1 Kartaški teritorij početkom 3. st.

Kad sagledamo vojnu situaciju, najveći adut Kartage upravo je bila njezina mornarica – ona je bila najveća mornarica tadašnjeg svijeta⁵. Kartaga je time osvajala i grabila kolonije koje su joj na godišnjoj bazi donosile preko 12.000 srebrnih talenata. Kako bi se lakše dočarala astronomska visina tog prihoda, dobro će poslužiti činjenica kako je visina danka kojeg su propisivali Atenjani za potrebe održavanja mornarice koja će ih čuvati od Perzije u 5. st. iznosila 20 puta manje.

⁵ Bagnall, N., The Punic Wars 264-146 BC, Essential Histories 016, 2003. 21.

Rim, s druge strane, bio je prvenstveno kopnena sila. Rimska vojska sastojala se od građana i bila je mnogobrojnija nego kartaška vojska koja se sastojala, u pravilu, od profesionalaca i plaćenika čiji su časnici bili građani Kartage. Kao protuteža rimskoj brojčanoj nadmoći stoji činjenica kako Rim u vrijeme izbijanja Punskih ratova gotovo nije imao mornaricu. Rim je neposredno prije sukoba s Kartagom učvrstio svoju poziciju na Apeninskom poluotoku pobijedivši Pira, epirskog kralja, 275. pr. Kr. osvojivši time grčke gradove na jugu Italije. Ekspanzionističke vizije mlade Rimske Republike su se morale nastaviti te su usmjerene prema talijanskim otocima, pogotovo na Siciliju koja je u to vrijeme bila pod kontrolom Kartage i par gradova-država. S vizijom takvog širenja, na progresivan način se događa da nekadašnji trgovački saveznici, kao što su bili Rim i Kartaga, postanu neprijatelji i otvoreno zarate. Važno je napomenuti činjenicu kako su obje strane međusobne imale trgovačke i teritorijalne ugovore⁶. Kao značajan ugovor možemo spomenuti onaj iz 306. pr. Kr. gdje su navodno bili uređeni odnosi i sfere utjecaja⁷. Njegovu važnost nam prikazuje činjenica da prema ugovoru, Sicilija spada u kartašku sferu utjecaja.

Iz te perspektive, možemo vidjeti da su Punski ratovi vođeni iz dva osnovna razloga: straha od kartaške prevlasti na moru i radi rimskog ekspanzionizma.

PRVI PUNSKI RAT

Kao što je prije napomenuto, prema bilateralnom sporazumu iz 306. pr. Kr. Sicilija je bila predana na volju Kartagi i Rim tu nije mogao nikako utjecati, no tijekom godina, prikazala se prilika. U Mesani 265. pr. Kr. (današnja Messina) naselio se garnizon kampanskih plaćenika, Mamertinaca, po Agatoklovom pozivu. Naselje su uredili kao svoj vlastiti grad-državu te su nastavili svoj život na Siciliji. Radi prijašnjih incidenata, između Mamertinaca i Sirakužana nikada nije vladao mir što je kulminiralo 265. pr. Kr. napadom Hijerona II. na Mesansku vojsku i njegovom pobjedom. Kao odgovor na agresiju, Mamertinci se pozivaju na dogovor iz 306.⁸ pr.

⁶ Prvi ugovor 509. pr. Kr.

⁷ Fox, R.L. Klasični svijet : epska povijest Grčke i Rima. Zagreb : Naklada Ljevak, 2008. 290.

⁸ Polibije je tvrdio kako su do prvog punskog rata i oni najinformiraniji Rimljani i kartažani zaboravili na ugovor

Kr. prema kojemu Mesana spada pod kartaški utjecaj i Kartažani odgovaraju na to osnivanjem stalne vojske u Mesani radi odvratanja Hijerona II.⁹¹⁰ U isto vrijeme, Mamertinci se obraćaju za pomoć Rimu.

Prilog 1.2 Podjela teritorija na Siciliji prije rata.

Mamertinski poziv za pomoć dugo je bio tema rasprava u Rimu, no jedino protivljenje tom pozivu dolazilo je od aristokratskog sloja, s druge strane trgovački i građanski sloj su imali svoje razloge za osvajanje Sicilije i odazivanje na poziv.¹¹ Rimljani su poslali konzula Apija Klaudija na čelu vojske na Mesinski tjesnac u zimi 264. pr. Kr.¹² Osvajanje Mesane je bilo potpomognuto činjenicom što su Kartažani napustili Mesanu, no ubrzo se vraćaju s podrškom Sirakuze. Upravo je to bio prvi sukob Rima i Kartage u kojemu se Apije Klaudije izborio za izlazak iz grada umjesto da se to ostvari pregovorima. Time je rat počeo bez službene objave koja će uslijediti dvije godine kasnije.

Rimljani su ponovo poslali ekspediciju preko tjesnaca sljedeće godine koja je uspjela osvojiti Mesanu, izboriti se za mir Sirakuze i Hijeronovu pomoć. Kroz sljedeće

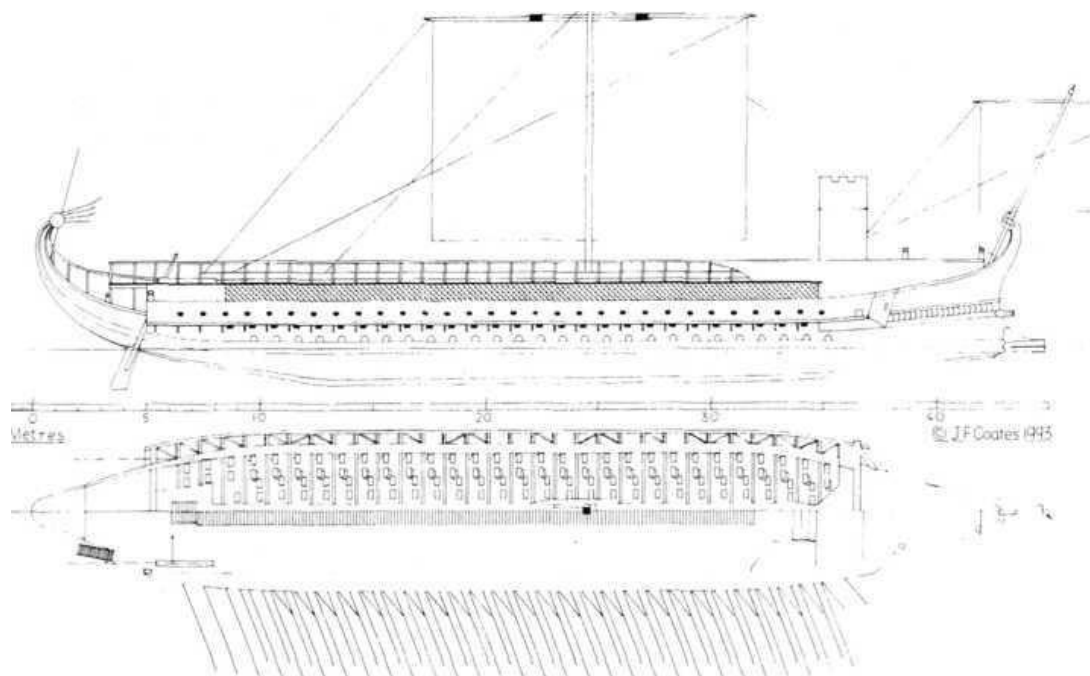
⁹ Isto

¹⁰ Kartažani su 410. g. zadnji put pokušali podvlastiti cijelu Siciliju

¹¹ Lane, R. F. Klasični svijet : epska povijest Grčke i Rima. Zagreb : Naklada Ljevak, 2008. 307.

¹² Hoyos, B. D. – Unplanned Wars-the origins of the First and Second punic wars- De Gruyter 2012. 84.

tri godine Rim je osvojio veći dio Sicilije te se pripremao za sukobe s Kartagom na otvorenom moru. U tu svrhu, na osnovi jednog zarobljenog kartaškog broda, Rimljani su dali napraviti stotinu brodova koji su činili temeljnu okosnicu njihove mornarice.¹³

Prilog 1.3 Primjer kartaškog broda

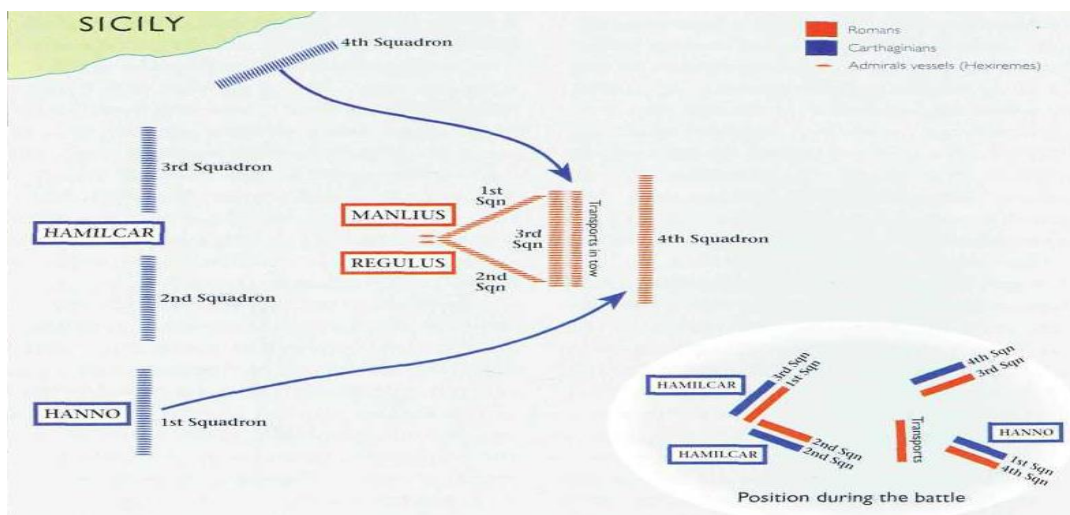
Koliko su bili u žurbi dokazuje nam i Polibije s citatom o uvježbavanju: „Sjedili su na obali istim redom kojim će kasnije sjediti na klupama brodova“. Takvom žurbom i brzim učenjem, Rimljani su prvu pobjedu protiv Kartage na moru dobili već 260. pr. Kr. kod Mile, kada je Gaj Duilije pribjegao taktici privezivanja neprijateljskih brodova za svoje i borbu prsa o prsa kakvoj su Rimljani bili više skloni i bolje uvježbani¹⁴.

Godine 257. pr. Kr. Rimljani su potvrdili svoju prevlast nad Sardinijom i Korzikom nakon borbe kod Tindaride, te su ohrabreni novim vojnim pobjedama odlučili sagraditi novu mornaricu koja će ih prevesti tik pred vrata Kartage. Tako je 256. pr. Kr. došlo do bitke kod Eknoma¹⁵ u kojoj se sukobilo gotovo 500 brodova u najvećoj pomorskoj bitci antike. Kartažani su umalo okružili Rimljane i uništili ih, ali Rimljani su ponovo pribjegli kukama i vezivanju neprijateljskih brodova i time izborili pobjedu i prevlast nad Mediteranom.

¹³ Bagnall, N., *The Punic Wars 264-146 BC*, , Essential Histories 016, 2003. 24,25,26

¹⁴ Isto 24

¹⁵ Isto 40, 41

Prilog 1.4 Raspored brodova tijekom bitke kod Eknoma

Nedugo potom, 256. pr. Kr., Rimljani vrše invaziju na rtu Bon i osvajaju Tunis i Adis. Kartaški odgovor na to bilo je pozivanje spartanskog generala Ksantipa, radi reorganizacije kopnene vojske. Njihova silina vidjela se odmah prilikom prekidanja mirovnih pregovora i bitke koja je uslijedila. Rezultat bilo je povlačenje rimske vojske u Klupeju i zarobljeništvo zapovjednika Marka Atilija Regula. Vojnici s tih afričkih ekspedicija povukli su se na do tada sagrađenu flotu, čak 350 brodova, i vratili se natrag na Siciliju. Na povratku ih je jako oštetila oluja.

Sljedeću akciju Rimljani su napravili tek pet godina kasnije kada su porinuli flotu od 220 brodova. Nju su iskoristili za osvajanje Panorma (današnji Palermo) i pohod na Sirtis gdje su izgubili preko dvije trećine flote.¹⁶ Situacija je za Kartažane postala teška, 250. pr. Kr. imali su samo par gradova na obali Sicilije: Drepan, Lilibej i Erik.

Kako je tekao rat situacija se uravnotežila, te su bitke postale sve rjeđe radi financijske iscrpljenosti s obje strana. Kartaga je u ovo doba polako uzvraćala pod vodstvom novog vojskovođe Hamilkara Barke. Godine 244. pr. Kr., Hamilkar je izveo napad na Erik i osvojio grad. Rim je uvidio potrebu za osiguranjem obale od novih napada te je radi toga osnovao nove kolonije po cijeloj obali Tirenskog mora. Ubrzo potom, 242. pr. Kr., uz velike financijske poteškoće, Rim gradi novu flotu od 219 brodova te zauzima Drepan. Godinu dana kasnije, tek izgrađena kartaška flota sukobljava se s rimskom kod Egatskog otočja što završava rimskom pobjedom i označava kraj rata 240. pr. Kr.

¹⁶ Bagnall, N., The Punic Wars 264-146 BC, , Essential Histories 016, 2003. 41, 42

PRVO MEĐURAZDOBLJE

Uvjete mirovnog sporazuma odredio je Rim nakon poraza kod Egada. Mirovni sporazum nije protekao glatko, postojala je struja Rimljana koji su htjeli dalje voditi bitke, no financijska pozadina to nije dopuštala te je time prevagnuo relativno kratkotrajan mir.

Kao najvažniji uvjet mirovnog sporazuma možemo izdvojiti kartaško priznanje rimske vlast nad Sicilijom i drugim talijanskim otocima. Time je Rim prvi puta u povijesti proširio svoj utjecaj van Apeninskog poluotoka i osnovao je prvu provinciju na Siciliji i nedugo zatim na Sardiniji s Korzikom. Takav model provincija omogućavao je Rimu nesmetan razvoj putem ubiranja poreza od lokalnog stanovništva, tj. ubiranju desetine od njihovih proizvoda.

Drugi uvjeti mira su bili: povrat zarobljenih Rimljana bez ikakvog otkupa; plaćanje 3200 talenata ratne odštete Rimu; zabranu novačenja plaćenika u Italiji; odricanje od bilokakvih teritorijalnih pretenzija nad Sicilijom, pogotovo nad rimskim saveznicima koji su tada sačinjavali gotovo sveukupnu populaciju otoka.

U takvim uvjetima Kartagu je čekala financijska propast. Netom nakon gubitka rata, nisu više mogli platiti svojih 20.000 plaćenika i isto tako su morali suzbiti pobunu 3.000 Libijaca koje su iskorištavali tijekom rata¹⁷. Polibije je taj ustanak opisao kao: „Rat bez vjere.“ Za vrijeme tih događaja u Kartagi, rimski trgovci su pripomagali pobunjenicima u Africi, a Kartaga je odgovorila potapanjem njihovih brodova na što Rim nije olako odgovorio. To je podignulo napetosti koje se nisu ni do kraja smirile od prošlog rata. Rim za to vrijeme stvara kolonije na Sardiniji i stvara saveze s plaćenicima koje Kartaga nije platila. Važno je istaknuti pohod konzula Sempronija Grakha koji je uspio osvojiti obalnu utvrdu Tharros i pokoriti starosjedioce u unutrašnjosti tijekom sljedećih 10 godina, čime je oblikovao strukture za novu provinciju: „Sardiniju s Korzikom“.

Rim se nakon rata suočio s invazijom Gala 226. pr. Kr. Gali su ujedinili svoja plemena i skupili 50.000 pješaka i 20.000 konjanika. Rimljanima su Gali ostali u jako lošem sjećanju još od 390. pr. Kr. kada su razorili Rim, tako je informacija o novoj invaziji izazvala paniku. Gali su krenuli preko Etrurije, u sukobu s rimskom vojskom trpe velike gubitke i odlučuju prekinuti invaziju i vratiti se u svoje postojbine. Rimljani ih blokiraju i u borbama pogiba 40.000 Gala, a 10.000 ih je zarobljeno. Tom pobjedom Rim prelazi rijeku Po i u sljedećoj bitci uništavaju Cisalpinske Gale¹⁸.

¹⁷ Bagnall, N., *The Punic Wars 264-146 BC*, , Essential Histories 016, 2003. 44.

¹⁸ Isto 45.

Nakon pobjede nad Galima, Rimu su zasmetala ilirska plemena, koja su remetila plovidbu Jadranom. Rim je tražio objašnjenje od kraljice Teute, te prestanak uništavanja rimskih brodova. Teuta ubija poslanike i započinje rat s Rimom. Rimu pomaže ilirski vojskovođa Dimitrije. Nakon par sukoba Iliri traže primirje. Zabranjena im je plovidba vojnim brodovima i moraju platiti odštetu. Iliri su osam godina kasnije napali rimskog saveznika Issu. Rimljani kao odgovor prikupljaju veliku vojsku i sljedeće godine uništavaju Iliriju.¹⁹

Unutar međuratnog razdoblja u Kartagi jačaju trgovački i poduzetnički slojevi na čelu s obitelji Barka čije su pretenzije za osvetom pobudile mnoge građane. S druge strane, obitelj Hanon, druga čelna obitelj Kartage koja je predstavljala konzervativne slojeve, teži ka širenju u unutrašnjost Afrike. Plan je polako počeo dobivati svoj oblik krajem 237. pr. Kr. kada se utjecaj na Hispaniju ostvario u obliku velikih teritorijalnih dobitaka nad rudnicim srebra u toj regiji²⁰. Zahvaljujući njima, Kartaga je bila u mogućnosti isplatiti 3.200 talenata srebra kao odštetu za Prvi punski rat i 1.200 talenata koje je morala naknadno uplatiti radi uplitanja u Sardiniju nedugo po završetku rata. Obitelj Barka je svojim naporima uspjela ponovno ostvariti prevlast i teritorijalne dobitke za Kartagu na području Hispanije. Kartaški utjecaj došao je i do gradova saveznika Rima u Hispaniji 219. pr. Kr. kada je Hanibal, tada novi vođa obitelji Barka (nakon Hamilkarove pogibije u bitci 229. pr. Kr. i Hazdrubalovog ubojstva 221. pr. Kr.) odlučio osvojiti Sagunt. Na pad Sagunta, Rim je odgovorio zahtjevom za izručenjem Hanibala, na što se kartaški senat oglušio i time je jednostrano, s Rimske strane objavljen rat.²¹

DRUGI PUNSKI RAT

Drugi punski rat neki povjesničari smatraju Hanibalovim i Scipionovim(Publije Kornelije Scipion, tzv. Scipion Afrički)²² ratom. Obojica su bili vrsni vojskovođe i svaki od njih je pokazao nebrojeno mnogo puta vlastitu veličinu i mogućnosti taktiziranja.²³

Hanibalov plan je bio jednostavan: omogućiti poraz rimske države time što bi pobunio njihove saveznike protiv Rima.²⁴ Znao je da bi rimski saveznici poštovali jedino osobu koja je uništila grad Rim, a s obzirom na uvjete koje je Kartaga imala još od prvog rata, pristup Rimu s mora i desant na grad bio je nemoguć. Jedini put

¹⁹ Bagnall, N., The Punic Wars 264-146 BC, , Essential Histories 016, 2003. 45.

²⁰ Isto 46, 47.

²¹ Hoyos, B. D. – Unplanned Wars-the origins of the First and Second punic wars- De Gruyter 2012. 174-195, 233-240

²² Curtis E. A. Hannibal and the Punic Wars, 2005.102.

²³ Fields N.,The Roman Army of the Punic Wars, Osprey , 2007. 58.

²⁴ Bagnall, N., 48, 49

koji je dakle postojao, bio je fizički prijelaz i pohod iz Hispanije preko Alpa sve do Rima. Znajući to i imajući spremnu vojsku u lipnju 218. pr. Kr. Hanibal je prešao rijeku Ebro i uputio se prema Rimu. Na Rhoni ga je pokušao zaustaviti konzul Publije Scipion, no bezuspješno. Rim je u to doba imao problema s ustancima sjevernih Italjskih naroda i Hanibal je iskoristio situaciju za pokretanje pohoda.

Prilog 1.5 Hanibal Barka, jedan od najslavnijih vojskovođa antičkog svijeta

U međuvremenu, sa Sicilije je krenula druga konzulska vojska. Ona je bila na Siciliji u pripremi radi desanta na Kartagu i brzog protunapada, no radi Hanibalove brzine pohoda, vojska je morala biti preusmjerena i plan invazije je napušten.

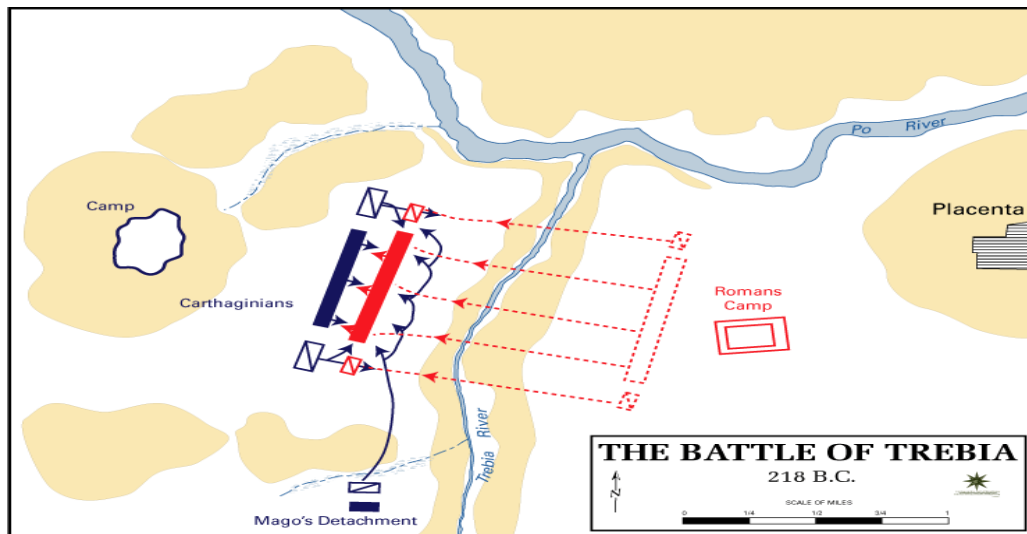
Prvi sukob između Rima i Hanibala dogodio se između rijeke Pad i Ticina u kojoj je Scipion izgubio od numidskog konjaništva koje je bilo prethodnica. Od smrti ga je spasio njegov sin, Publije Kornelije Scipion, Upravo u tom sukobu su se pokazale razlike između sukobljenih vojski. Rim se u svojim vojnim pohodima oslanjao na mnogobrojnost i frontalni napad na brojčano manjeg neprijatelja zahvaljujući činjenici što neprijateljska vojska nije bila profesionalna. Hanibal je upravo u toj borbi pokazao prednost koju će zadržati sve do kraja pohoda po Italiji: izvježbanost svoje vojske i mogućnost manevriranja konjaništvom na razini koja kod Rimljana nije bila nikad viđena.

Važna bitka u ovom vremenu je prvi veliki sukob Rima i Kartage: bitka kod Trebije.²⁵ Oko 16.000 Rimljana i 20.000 savezničkih postrojbi pod vodstvom Scipijona i Sempronija se u prosincu 218. pr. Kr. sukobilo s Hanibalovim i galskim snagama kod rijeke Trebije. Hanibal je rimsku vojsku ulovio pred rijekom i izveo svoju klasičnu taktiku opkoljavanja.²⁶ Rezultat je bio da se spasilo svega 10.000 Rimljana,

²⁵ Curtis E. A. Hannibal and the Punic Wars, 2005. 85.

²⁶ Bagnall, N. 50,51,52

dok su s druge strane, Hanibalovi gubici bili zanemarivi i pretežito su stradali Gali koji su mu se priključili u sjevernoj Italiji.²⁷

Prilog 1.6 Bitka kod Trebije

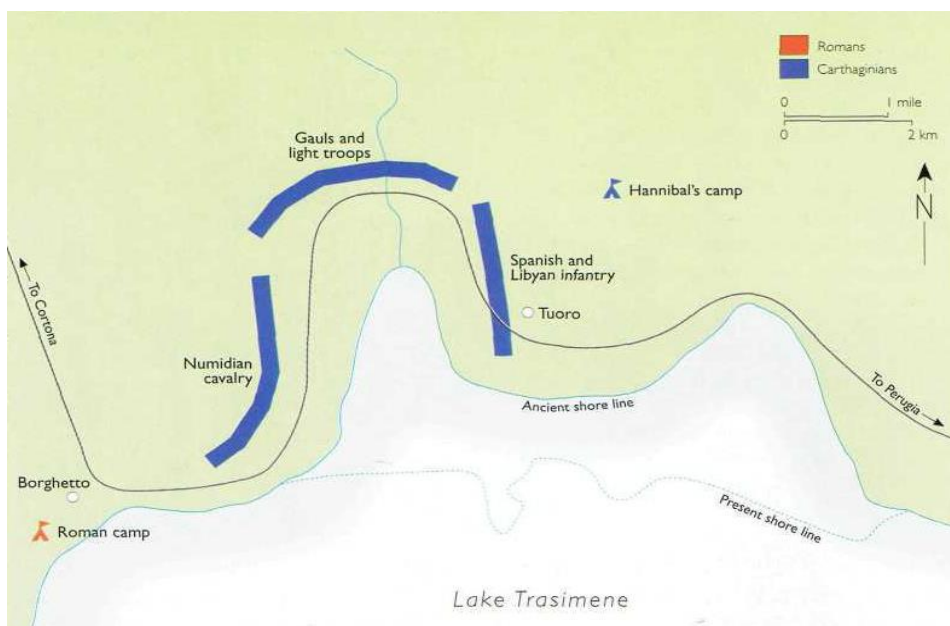
Nedugo nakon bitke, novi konzuli za 217. pr. Kr. prikupili su preko 50.000 ljudi između današnjeg Riminija i Arezza u nadi da bi time spriječili Hanibalovo spuštanje poluotokom. Hanibal je na to odgovorio tako što je prešao Apeninsko gorje i prezimio u Padskoj nizini gdje je radi oštre zime izgubio gotovo sve slonove osim jednoga.

Na proljeće se počeo kretati prema jugu gdje je kod Trazimena uspio izvojevati još jednu pobjedu Kartage: konzul Flaminije je sa svojih 25.000 ljudi upao u zamku kod Trazimena.²⁸²⁹ Naime, rimske snage su prolazile kroz usku dolinu, a Hanibal je, na Flaminijevu nesreću, rasporedio svoje postrojbe po okolnim brdima. Rezultat je bio masakr u kojemu je poginulo preko 15.000 Rimljana, uključujući Flaminija. Osim toga, preko 6.000 Rimljana i saveznika je zarobljeno, a Hanibal je naredio smrt za rimske zarobljenike i istodobno otpuštanje njihovih Italških saveznika pokušavajući ih tako pridobiti na svoju stranu. Njegov čin nije imao velikog utjecaja, od važnijih gradova jedino je Capua prešla na kartašku stranu. Gradovi u Apuliji, Umbriji i Etruriji su ostali vjerni Rimu i to je dovelo Hanibala u tešku situaciju: Rim nije moguća meta jer je znao da bi opsada dugo trajala i da njegove snage nisu neiscrpne.

²⁷ Fields N., 70.

²⁸ Bagnall, N. 52.

²⁹ Isto 86.

Prilog 1.7 Bitka kod Trazimena

U Rimu su u to vrijeme rušili prilazne mostove gradu i pojačavali zidine. Da bi zamijenili Flaminija, imenovali su Atilija Regula konzulom, a uvidjevši kritičnost situacije, Kvint Fabije Maksim imenovan je diktatorom. U povijesti je ostao zapamćen po taktici prema Hanibalovim postrojbama: *Cunctator*, Oklijevalo.³⁰ Radije nego u otvoreni konflikt, Kvint Fabije je uznemiravao i iscrpljivao neprijatelja te u prepadima zarobljavao izdvojene odrede.³¹ Za to vrijeme, Servilije je dobio zapovjedništvo flote i zadaću da odvrati Kartagu od Tirenskog mora i njihove okupacije otoka Kosira (Pantelleria). Njegove postrojbe pripale su diktatoru. Uz diktatora kao *magister equitum* imenovali su Minucija Rufa. Kolika je bila njegova popularnost, za razliku od Fabijana, govori činjenica da je Senat njemu odobrio ovlasti jednake diktatoru nakon male pobjede protiv par kartaških odreda. Nadali su se da bi takvom taktikom uspjeli Hanibala izvući u otvoreni sukob koji bi oni dobili, nažalost situacija je vrlo brza izmakla kontroli te je jedino zahvaljujući Fabiju spriječen gubitak života poput onoga kod Trazimena. Krajem 216. pr. Kr. Fabije odstupa s dužnosti diktatora u kritičnom trenutku.³² Želja za otvorenom borbom s Hanibalom je sve veća i veća. Rim je u međuvremenu prikupio 4 nove legije, sveukupno 50.000 ljudi i skupa s prijašnje četiri legije, narod je smatrao da postoji šansa za uništenje Hanibala jednom za svagda. Fabije je i dalje držao do toga da jedino vrijeme može uništiti Hanibala i smatrao je, da je bilo kakav otvoreni konflikt s njim ravan samoubojstvu. Mišljenja su bila podijeljena; znalo se da je Hanibal počeo imati problema s opskrbom vojske; no isto

³⁰ Bagnall, N. 52.

³¹ Fields N., 72.

³² Isto 52.

tako, on je i dalje jedan od najvećih vojskovođa na čelu uvježbane i pripremljene vojske, nešto što rimska vojska u doba širokog novačenja, nije bila. Scena je bila spremna za novu bitku: Bitku kod Kane³³.

Hanibal je u svojim pohodima u Apulij zaplijenio rimske zalihe žita u tom gradu i strpljivo je čekao trenutak kada će ga neprijatelj napasti. Blizu ušća rijeke Aufide, Hanibal se suočio s dvostruko većom Rimskom vojskom i ponovo iskoristio strategiju opkoljavanja. Savršeno odrađena taktika opkoljavanja je kao rezultat imala preko 30.000 mrtvih Rimljana i preko 10.000 zarobljenika. U tom danu je uništeno više generacija rimske mladeži.³⁴ Rimski odgovor bio je jednostavan, zabranjeno je oplakivanje poginulih i počelo se raditi na novom planu kako se boriti s Hanibalom. S druge strane, Hanibal je pretrpio preko 6.000 mrtvih te je radi svog uspjeha i činjenice da je rimska vlast na jugu apeninskog poluotoka bila manjkava uspio pridobiti određeni broj plemena za svoju stranu. Uspio je osvojiti Kazilin, no službeno odustaje od pohoda na Rim radi poteškoća u opskrbi koje bi se pojavile prilikom opsade. Pohod je nastavio u Velikoj Grčkoj gdje mu gradovi nisu dali dopuštenje za ulazak te je jedino oružjem uspio zauzeti Lokrise i Kroton. Lokris je postala baza za opskrbu i pojačanja koja su stizala od matične države. Kartaška potpora nažalost nije bila velika, svega 4.000 ljudi i 48 slonova. Hanibal se tako počeo nalaziti u velikim logističkim problemima: ljudstvo nije mogao novačiti, opskrba hranom je postala ogroman problem. Upravo radi opskrbe hranom je Hanibal stvorio velike neprijateljske osjećaje italjskih zajednica, jer je jedini način na koji su mogli riješiti opskrbu bio pljačka poljoprivrednih imanja. U takvoj situaciji, Hanibal sklapa dogovor s Filipom V., makedonskim kraljem, radi zajedničke pomoći u svrgavanju rimske prevlasti nad morima.³⁵

Prilog 1.8 Filip V Makedonski

³³ Curtis, E. A. Hannibal and the Punic Wars, 2005., 87.

³⁴ Bagnall, N., 54.

³⁵ Isto, 56.

Rim se usred rata našao u još nepovoljnoj situaciji, tijekom Hanibalovog pohoda umro je Hijeron II.³⁶ te je zavladao njegov unuk Hijeronim³⁷. Kartaga je s njim sklopila dogovor o tome da ukoliko se odvoji od Rima podržat će njegovu vlast nad gotovo cijelom Sicilijom. Nedugo nakon toga, Hijeronim je ubijen i u Sirakuzi je izbila svađa između prorimskih i prokartaških stranaka. Trajalo je to sve do 213. pr. Kr. kada je prokonzul Marcel, osvojio Leontine i pokušao osvojiti Sirakuzu. Sirakužani su na to odgovorili pobunom koja je ubrzo zahvatila gotovo cijelu Siciliju.³⁸

U to vrijeme na teritoriju južnih italjskih država, primat su dobivale pučke stranke koje su se u pravilu priklanjale Kartagi. Takvim razvojem događaja, Kartažani su vladali gotovom cijelom južnom Italijom i Sicilijom.

Rim se druge strane vojno sukobljavao u malim razmjerima, tek tu i tamo ulovivši koji odred koristeći taktiku koja se danas naziva „gerilskin ratovanjem“, što je općenito na vojnom planu karakteristično za Fabija Maksima. Za razliku od toga, na diplomatskom planu je njegovo djelovanje bilo neprocjenjivo: poticao je pobunu grčkih gradova u Makedoniji koji su time onemogućili Filipu V. slanje pomoći Hanibalu. Zahvaljujući rimskom utjecaju izbile su pobune u državama koje su plaćale danak Kartagi i s njima se direktno suočio numidski kralj Sifaks. Time je položaj Kartage bio oslabljen i bili su primorani povlačiti jedinice iz Hispanije. Novonastalu situaciju su iskoristili Rimljani tako što su se s plemenom Keltibera probili sve do rijeke Ebro. Rat se time proširio na gotovo cijeli zapadni i središnji Mediteran.

U središnjem Mediteranu se promjene događaju već 211. pr. Kr. kada Marcel osvaja Sirakuzu, to je samo pomoglo konzulu Valeriju Levinu da slomi kartašku utvrdu Agrigent. U to vrijeme, čak deset legija bilo je u središnjoj Italiji i držalo pritisak nad Hanibalom i njegovim postrojbama. Najveći pritisak bio je u Kapui, gradu koji je prešao na Hanibalovu stranu i godinu dana bio pod opsadom. Nakon osvajanja, Rimljani ubrzo miču sve administrativne strukture grada i njihovu autonomiju i ostavljaju samo *ager publicus*. Time su jedan razvijen grad sveli na poljoprivredni ager iz osвете. Daunija je ponovno u rukama Rimljana 210. pr. Kr., Fabije Maksim naređuje osvajanje Tarenta, što i postižu 209. pr. Kr. te iz jednake želje za osvetom, prodaju 30.000 stanovnika u roblje.

³⁶ Sirakužani su ga proglasili kraljem 265. pr. Kr. Nakon pobjede kod Mile. Saveznik Kartažana tijekom Prvog punskog rata, ali prelazi na Rimsku stranu u Drugom punskom ratu, za vrijeme njegove vladavine cvijeta trgovina, umjetnost i znanost, važan je njegov sustav oporezivanja kojeg su preuzeli rimljani. Umro je 215. pr. Kr.

³⁷ Unuk Hijerona II., sin Pirove kćeri Nereide, naslijedio prijestolje, pod pritiskom sklapa savez sa Hannibalom i dobiva potporu u nastojanju da zavlada cijelom Sicilijom.

³⁸ Bagnall, N. 56.

Hanibalova situacija postaje teža iz dana u dan, pomoć iz Kartage je nedostatna i često ju presreće rimska mornarica. Najveću nadu vidi u bratu Hazdrubalu i ponavljanju Hanibalovog pohoda iz Hispanije. U Hispaniji s rimske strane rat vode Scipioni, otac i stric Publija Kornelija Scipiona. Godine 211. pr. Kr. nakon dezertiranja odreda plaćenika, umiru u bici i nasljeđuje ih Publije Kornelije Scipion Mlađi. On se ubrzo pokazuje kao izvrstan vojskovođa zauzimanjem Nove Kartage (*Carthago Nova*) 209. pr. Kr.³⁹ I daljnjim širenjem u područje Iberskog poluotoka. Upravo odatle, 207. pr. Kr. godine Hazdrubal ponavlja Hanibalov pohod te s vojskom dolazi na Apeninski poluotok. Pokušao je osvojiti Placenciju, no nakon neuspjelog pokušaja nastavlja dalje kroz Padsku nizinu sve do Metaura, gdje ih opkoljava i pobjeđuje vojska konzula Livija Salinatora. Rim je kao jasnu poruku poslao Hanibalu Hazdrubalovu glavu. Upravo je ta bitka bila odlučujuća bitka koja je odredila daljnji tijek rata.

Rim je 207. pr. Kr. bio u puno boljoj poziciji nego 218. pr. Kr. kad je Hanibal prešao Alpe. Broj legija se sa šest popeo na 25. Računom dolazimo da su u svakom trenutku tijekom ratovanja, Rimljani imali preko 200.000 mobiliziranih vojnika. Takva brojka s obzirom na broj stanovništva pokazuje da one nisu bile u razmjeru, te da se time znatno naštetilo rimskom gospodarstvu i demografiji. Osim u gospodarstvu, ljudstva za ratovanje je nedostajalo do te mjere da su i *volones- robovi* koju odslužuju vojsku u zamjenu za slobodu, imali značajan udio unutar rimske vojske. Dvanaest latinskih kolonija je do 209. pr. Kr. ostalo bez ljudstva za novačenje, te su odbile novačiti nove ljude. Odgovora senata nije bilo i nikakve kaznene mjere nisu upotrijebljene, što pokazuje da su prihvatili njihove poteškoće.

Od 209. do 205. pr. Kr. Scipion je osvajao područja u Hispaniji, istovremeno, mornarica pod zapovjedništvom Lelija osvaja Karteju. 205. pr. Kr. je značajna godina radi mira iz Fenike, mir s Filipom V., makedonskim kraljem. Time je Rim oslobodio dio svojih postrojbi zauzetim ratom između Filipa V. i Etoljana. Znajući to, Scipion je 206. pr. Kr. izabran za konzula i dodijeljena mu je provincija Sicilija i 2 legije. Lobirajući za pomoć po svim dijelovima Rimske Republike, dodijeljeni su mu brojni dobrovoljci, zalihe hrane i druge potrebe za njegov naum premještanja rata u Afriku. Istodobno, pokrenuo je diplomatski razgovor s Mazinisom, svrgnutim kraljem Numiđana radi potpore njegovog konjaništva.

³⁹ Bagnall, N. 67.

Prilog 1.9 Publije Kornelije Scipion

Promjene unutar vojske koje je uveo Scipion bile su obvezatan *gladius ibericus*- dvosjekli mač od 60 cm koji je preuzeo od Keltibera. Jednako tako, uvidio je potrebu za prestižem rimskog konjaništva i zatražio je kvalitetnije i brojnije konjaništvo od Mazinise. Sve je to kulminiralo 204. pr. Kr. kada je sa Sicilije otplovio s 25.000 ljudi. Nakon prvog poraza kod Utike, 203. pr. Kr. uništio je Hazdrubalove i Sifaksove snage. Druga pobjeda je slijedila na Campi Magni gdje je Sifaks zarobljen, a Mazinisi je vraćeno kraljevstvo. Počeli su pregovori za mir i Kartaga je na to opozvala Magona i Hanibala iz Italije. Scipionov utjecaj prekinuo je mirovne pregovore i započeta je reorganizacije vojske za bitku kod Zame.

Godine 202. pr. Kr. pokraj Zame,⁴⁰ Scipion je iskušavao novu taktiku postavljanja vojske u više odreda s međuprostorima. Cilj je bio da se poništi pritisak koji su na vojsku stvarali kartaški slonovi. Dugo vremena je bitka bila neizvjesna, sve dok numidijsko konjaništva pod vodstvom Mazinise nije probilo kartaško i opkolila Hanibalove snage. Upravo tom bitkom Scipion se u potpunosti odrekao starih rimskih taktika frontalnih napada i ušao je u povijest kao prvi rimski general s velikim strateškim mogućnostima.⁴¹

Ubrzo potom potpisan je mir: Kartaga je morala predati gotovo cijelu svoju flotu i sve slonove, napustiti numidijska područja, morali su otplatiti 10.000 talenata tijekom sljedećih 50 godina, zabranjeno im je formiranje velike vojske i nisu se smjeli uplitati u niti jedan sukob bez rimskog dopuštenja. Najvažnije za Rim bilo je odricanje od svih prekomorskih posjeda i kolonija. Među njima je, za Rim, najznačajnija bila Hispanija, regija bogata srebrom, koja je zahvaljujući Scipionu, već je imala osnove da postane provincija.

⁴⁰ Bagnall, N., 67, 68.

⁴¹ Curtis E. A. 94.

DRUGO MEĐURAZDOBLJE

Tijekom drugog međurazdoblja Kartaga se ekonomski oporavljala. Njezini novi ekonomski temelji nalaze se u poljoprivredi. Vidljivo je to iz Magonovog agronomskog priručnika koji postaje osnova za daljnji razvoj Kartage. Za vrijeme primirja, Hanibal se okušao u političkim vodama i zavladao je državom 195. pr. Kr. kao sufet⁴². Njegove temeljite ekonomske i demografske reforme naišle su na snažan otpor. Ubrzo, pošto je došao na vlast, njegovi protivnici javljaju Rimu da se on nalazi u Kartagi na što je Rim veoma brzo zatražio njegovo izručenje. Našavši se u neprilikama, napušta Kartagu i odlazi na seleukidski dvor Antioha III. gdje pomaže u vođenju rata protiv Rima.

Rim s druge strane proživljava ekonomski i vojni procvat. Osvojivši Mediteran od Gibraltara sve do Male Azije Rim je sebe utvrdio kao velesilu antičkog svijeta. Tijekom stoljeća nakon Drugog punskog rata, rimski utjecaj se proširio na Makedoniju, Malu Aziju, Hispaniju i naposljetku i Afriku do mjere koja u dotadašnjem svijetu nije bila viđena. Time se afirmirao kao država na tri kontinenta, a posljednji dokaz toga došao je u Trećem punskom ratu uništenjem Kartage. Takvim postupkom Rim je pokazao svojim neprijateljima što se događa u slučaju neposluha. Na jednak način to je bila i poruka saveznicima koji se žele osamostaliti ili još gore, izdati vjernost rimskog naroda. Drugi punski rat i Fabije Maksim su Rimu pokazali svu potrebu za vještom diplomacijom. Njegovo daljnje širenje potpomognuto je činjenicom što se nenadano našao u situaciji u kojoj nije imao ni vojnu, ni administrativnu moć da vodi takav rat. No, tijekom godina, iscrpljivanjem i postupnim poboljšanjem tehnologija, taktika, opreme, načina novačenja, Rimljani su postali stručnjaci upravo u teritorijalnoj ekspanziji i to im je omogućilo daljnje napredovanje na drugim frontovima unutar međuraća, a i kasnije.

TREĆI PUNSKI RAT

Završetkom Drugog punskog rata Kartažani su uvidjeli da ne smiju dati Rimu povoda za intervenciju. Njihova ekonomija je bila slomljena, što je dalo prostora drugim narodima koji su do tada bili pod njihovom vlašću da se uzdignu. Kao najbolji primjer toga možemo navesti numidskog kralja Mazinisu koji je stalnim provokacijama stvarao nemire s Kartagom. Kartaga prema ugovoru iz 201. pr. Kr.

⁴² Predstavnici vodstva države, glavni gradski magistrat, slične ovlasti kao rimski konzul

nije smjela imati nikakvu vojsku te je zvala Rim na arbitražu, Rim je gotovo uvijek arbitrirao u Mazinisinu korist i to je uznemirilo Kartažane. Godine 150. pr. Kr. su se ponovo naoružali i ušli u otvorenu bitku s Mazinisom.⁴³ Očito su povrijedili ugovor o miru iz 201. pr. Kr. te se rimski Senat odlučio na službenu objavu rata putem dvojice konzula. Kartažani su ubrzo poslali kapitulaciju i tri stotine djece iz najuglednijih obitelji kao taoce. Rim je nemilosrdno zatražio uništenje Kartage, zaplijenio je svo oružje i naredio stanovništvu da se preseli 15 km unutar kontinenta radi uništenja grada. Stanovništvo se na to zatvorilo unutar grada i počelo proizvoditi novo oružje. Tri godine je trajala opsada te je 146. pr. Kr. Kartaga pala. U roblje je prodano 50.000 stanovnika, područje grada je posvećeno bogovima podzemlja i time je to mjesto postalo nepristupačno za život. Sav ostali teritorij je postao *ager publicus*, zemlja od koje država zarađuje na najmu ili predaje svojim legionarima na kraju završene vojne službe. Kao najveću uvredu, Rim je dao zemlju upravo onim legionarima koji su to područje pomogli osvojiti. Padom Kartage nestala je nekadašnja glavna pomorska sila Sredozemlja.⁴⁴ Rimu je bilo omogućeno nesmetano osvajanje diljem obala Sredozemlja.

Prilog 2 Rekonstrukcija Kartaške luke

ZAKLJUČAK

Na početku sukoba Kartaga je bila višestruko moćnija i jača vojna sila od Rima, no kako su godine prolazile, Rim je jačao. Ne smije se zaboraviti da se Rim tijekom Punskih ratova nije borio samo protiv Kartage, već se širio i u drugim

⁴³ Bagnall, N. 68.

⁴⁴ Nardo, D. 84-94

smjerovima. To je u svojoj biti bio rimski as u rukavu, jer je tako Rim dobivao nove resurse i ljudstvo, a vojne jedinice su bile konstantno uvježbane. Osim tog glavnog faktora, možemo uvidjeti kako su povećanje, tj. osnivanje mornarice omogućili i kasnije uspostavljanje carstva baziranog na Mediteranu. Jednako tako svoju veliku zaslugu u ratu ima i povećanje broja legija. Time je Rim prvi puta u svojoj povijesti dobio vojsku kojom bi stvarno i mogao vladati Europom. Za kasniju takvu vlast se jednako tako pokazao važnim i koncept provincije. Provincije su tako još jedna u nizu novih stvari koje su Rimljani prvi puta isprobali za vrijeme Punskih ratova. Upravo se sustav provincija pokazao idealnim za širenje utjecaja i trgovine, što dokazuje i niz novih teritorijalnih osvajanja koja su uslijedila tokom nadolazećih stoljeća.⁴⁵Možemo utvrditi sljedeće: ono što je Rimu nedostajalo prije Punskih ratova da bi mogao uspješno vladati većim područjem, dobio je tijekom njih i to mu je omogućilo pretvorbu u velesilu. Toj velesili je Sredozemlje bilo na dlanu, osvojivši otoke u Prvom punskom ratu, Hispaniju u Drugom i Kartagu kao takvu u Trećem. Rim je uistinu postao vodeća sila Mediterana te se zadržao na toj poziciji narednih šest stoljeća, a sve je to ostvareno zahvaljujući jednoj feničkoj koloniji osnovanoj u 9. st. pr. Kr..

SAŽETAK

Rim je u 3. st. Pr. Kr. počeo biti dominantna sila na Apeninskom poluotoku, te je došlo vrijeme za širenje i izvan granica poluotoka. Njegov tadašnji suparnik, Kartaga, bila je dominantna pomorska sila Mediterana. Rim je u danom trenutku bio najjača kopnena sila na središnjem Mediteranu i polako se počeo pribojavati Kartage koja je u njihovim mirovnim sporazumima i ratovima imala sve veći utjecaj i želju za kontrolom. Time je Kartaga potpisala svoju propast. S obzirom na njihovu veličinu, Kartaga nije bila država s kojom se moglo unutar jednog rata riješiti probleme ili ju anektirati, dijelom vjerojatno i radi činjenice što je stanovništvo Kartage i njezinih kolonija bila četverostruko veće od rimskog. Kroz osvajanja otoka u Prvom punskom ratu, pa preko osvajanja hispanijskih rudnika srebra u Drugom i na kraju, osvajanja i rušenja Kartage u Trećem punskom ratu, Kartaga se dokazala kao pomorska sila, te je čak i Rimu trebalo više od stotinu godina da je dovede pod svoju kontrolu. U dato vrijeme, bili su to najveći ratovi i najveće pomorske bitke kojima je antički svijet svjedočio. Dapače, bitka kod Eknoma bila je i ostala najveća pomorska bitka antičkoga svijeta. U njoj je sudjelovalo preko 450 brodova. Uzimajući to u obzir, Punski ratovi se definitivno ubrajaju među ratove koji su promijenili tijek povijesti, te su u konačnici omogućili Rimu hegemoniju nad Sredozemljem.

Ključne riječi: Punski ratovi, Hanibal, Kana, Zama, Sirakuza, Kartaga, Rim

ABSTRACT

Punic Wars

Rome in the 3rd century BC. began to be a dominant force on the Apennines peninsula, and it was time to spread beyond the peninsula borders. Their then rival, Carthage, was the dominant naval force of the Mediterranean. At one point, Rome was the strongest land force in the central Mediterranean, and slowly began to fear Carthage, which had a desire for control in their peace treaties and wars. With that Carthage signed its ruin. Due to their sheer size, Carthage was not a country with which one war could solve the problem, partly because of the fact that the population of Carthage and its colonies was four times larger than the Roman. Through the conquest of the island in the First Punic War, and through the conquest of the Hispanic silver mines in the Second and finally, the conquest and destruction of Carthage in the Third War, Carthage was a prime naval force that even Rome needed over 100 years to get under control. At that time, they were the greatest wars and the greatest maritime battles the ancient world had ever seen. On that matter, the battle at Ecnoma was the largest maritime battle in antiquity in which over 450 ships participated. Taking this into account, the Punic Wars are definitely among the wars that have changed the course of history and enabled Rome to hegemony over the Mediterranean.

Keywords: Punic Wars, Hanibal, Kana, Zama, Syracuse, Carthage

LITERATURA

1. Bagnall, N., The Punic Wars 264-146 BC, Essential Histories, 2003.
2. Bishop, M. C., Coulston, J. C., Roman Military Equipment: From the Punic Wars to the Fall of Rome, Oxbow books, 2009.
3. Curtis E. A., Hannibal and the Punic Wars, 2005.
4. Fields N., The Roman Army of the Punic Wars, Osprey , 2007.
5. Flor L. A., Dvije knjige izvadaka iz Tita Livija o svim ratovima u sedam stotina godina /; preveo i priredio Josip Miklič, Zagreb, 2005.
6. Fox, R.L., Klasični svijet : epska povijest Grčke i Rima, Zagreb, Naklada Ljevak, 2008.
7. Hoyos, B. D., Unplanned Wars-the origins of the First and Second punic wars, De Gruyter ,2012.
8. Jakić Ž., Povijest starog vijeka, Zagreb, Školska knjiga, 1994.
9. Mommsen, T., A history of Rome under the Emperors, New York, Routledge, 1999.
10. Nardo, D., The Punic Wars, World History Series, Lucent Books, 1996.
11. Sampson, G. C. , Rome spreads her wings-Territorial expansion between the Punic war, Pen and Sword Military, 2016.

POPIS PRILOGA

- 1.1- Karta kartage - Bagnall, N., The Punic Wars 264-146 BC- 14. str.
- 1.2- Karta Sicilije – Isto 38. str.
- 1.3- Kartaški brod – Isto 24. str.
- 1.4- Mapa bitke kod Eknoma - Isto 42. str
- 1.5- Hanibal Barka - Nardo, D., The Punic Wars, World History Series, Lucent Books, 1996. 49. str.
- 1.6- Mapa bitke kod Trebije - www.wikipedia.org
- 1.7- Mapa bitke kod Trazimena - Bagnall, N., The Punic Wars 264-146 BC- 54. str.
- 1.8- Filip V Makedonski - www.enciklopedija.hr
- 1.9- Publije Kornelije Scipion - www.enciklopedija.hr
- 2 - Rekonstrukcija kartaške luke - Bagnall, N., The Punic Wars 264-146 BC- 69. str.